

A THEME REVIEW TO “UZUN SUREN BIR GUNUN AKSAMİ”

*“UZUN SÜRMEŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI”
ESERİNE DAİR BİR TEMA İNCELEMESİ*

Emrah SEFEROĞLU¹

Abstract

Phenomenological sense existence is standing behind. The existing, is proposed. Proposed are images; a sense of purpose, a drive, a message to him that maintains / opens symbols. In this regard, the eternal contrast images of the inside of the read current existence as pervasive sense on their face; The investigator should be the basic starting point in the analysis of a literary work. Bilge Karasu narrative themes and direction is decisive in the investigation in this regard. Many of the stories of events that result in death is seen as the definitive result not completed or that some stories. Therefore, the concept of death, an important place in most of the story. This concept is used in editing of events that do not end in death in many stories. Noticeable diversity of themes used by Karasu. The most notable among them the death, escape, way, are themes that revolve around issues of faith and slavery. Our determination to achieve its sense of values interwoven in the narrative units with a variety of meanings and symbols and concepts which reveals the key points of her analysis.

Keywords: Narrative, Theme, Death , Escape, Bilge Karasu

Özet

Fenomenolojik anlamda varlık, arkada durandır. Varolan ise, öne sürülendir. Öne sürülenler, görüntülerdir; bir amacı bir duyguyu, bir itkiyi, bir mesajı kendisine saklayan/açan simgelerdir. Bu bakımdan, görüntülerin şimdiki varoluş içimlerini bu ezeli ve ebedi tezadın onların yüzüne sinen anlamları olarak okumak; bir edebi eserin çözümlenmesinde araştırmacının temel hareket noktası olmalıdır. Bu bağlamda incelemede Bilge Karasu'nun anlatısındaki izlekler yön belirleyicidir. Öykülerin birçoğunda olaylar kesin bir sonuçla bitirilmezken bazı öykülerinin de ölümle sonuçlandığı görülür. Dolayısıyla ölüm kavramı, öykülerinin birçoğunda önemli yer tutar. Ölümle sonlanmayan birçok öyküde olayların kurgulanmasında bu kavram kullanılır. Karasu'nun kullandığı temalarda çeşitlilik göze çarpar. Bunların içinden en dikkat çekenleri ölüm, kaçış, yol, inanç ve kölelik konuları etrafında şekillenen temalardır. Tespitlerimiz, anlatıdaki çeşitli anlam birimleriyle örgülenen değer duygusuna ulaşmayı ve onu çözümlenmenin temel noktaları olan simgeleri ve kavramları ortaya çıkarır.

Anahtar Kelimeler: Anlatı, İzlek, Ölüm, Kaçış, Bilge Karasu

¹ Doktora Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, emrahsfroglu@gmail.com

GİRİş

1950 sonrası Türk edebiyatının en özgün kalemlerinden biri olan Bilge Karasu Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı'ndaki öyküleri Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı ve Dutlar olmak üzere iki ana başlık altında toplar. İlk kısımda Ada ve Tepe adlı birbirini tamamlayan iki öykü, ikinci kısımda ise yine Dutlar adlı, önceki iki öyküyü tamamlayan bir kısa öykü bulunmaktadır. Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı'nı anlamsal açıdan kuran birçok tema ve bunların karşıladığı kavramlar vardır. Sekizinci yüzyılda Bizans İmparatorluğu veya yirminci yüzyılda Avrupa ve Türkiye, her neresi ve hangi çağ olursa olsun değişmeyen toplumsal durumlar ve bu durumların insanlar üzerindeki etkileri görülür. Ada öyküsünde, Bizans'ta resim-kırıcılık inancının, insanları ya yeni inancı kabul etmeye ya da kabul etmeyip ölümü, işkenceyi kabul etmeye zorlanmalarınıdır. Okuyucu; anlatıda Eski ile yeni arasında bir seçim yapmaya zorlanan insanların, değerlerini yok sayıp yeniye uyum sağlayacaklar mıdır? Sorusunun cevabını aramaktadır. Anlatıda, değerlerini korumak isteyen ya da en azından değerlerinin korunması gerektiğini düşünen insanlar için bu değişiklik, alışkanlıklarını bırakıp yeni alışkanlıklar edinme döngüsü hâline gelir. Burada sorulabilecek bir diğer soru, kişilerin değer sandıkları, bireysel ya da dönemsel farklılıklar gösteren “değerliliklerin” gerçekten değer olup olmadığıdır. Anlatıdaki Andronikos ve İoakim karakterleri arasındaki dostluk ve sevgi, Andronikos'un, her ne kadar istemese de ve bunun ötesinde olduğunu düşünse de kahraman olmayı seçmesiyle birlikte kahraman-korkak karşıtlığı içindeki bir bağ durumuna dönüşür. İoakim, Andronikos'un manastıra geri dönüp ölümü seçmesi ve kendisinin ona yapılan işkenceye tanık olması nedeniyle her zaman bunun ağırlığını omuzlarında hisseder, masum bir insanın ölümünü sadece seyretmek zorunda kalmanın ve hiçbir şey yapamamanın ezici etkisi altında yaşamını yaşar. İoakim; bir kahramanlık yapmamış, ölümü seçmemiş, gerekmedikçe kaçmamıştır. İoakim; kahraman olmak istemediği için, Andronikos'un işkencesinden sonra kendisinin büyüttüğü ve değer verdiği tilkiciği boğacaktır, böylelikle kahraman olmaktan ölene kadar uzaklaşmak amacındadır. Ancak bu sefer de kahraman olmaktan ölesiye kaçmasıyla yeni bir kişilik kılığına bürünür. Bunun ötesine geçemez İoakim, kahraman-korkak karşıtlığının bir ucundan diğerine sürekli koşar, ama hala bu karşıtlığın belirleniminin izlerini taşır. Korkak olmaktan nefret eder, kahraman olmaktan da nefret eder, fakat anlatıda hem kahraman hem de korkaktır. Ada ve Tepe hikâyelerinde gördüğümüz kavram çiftleri, Dutlar hikâyesinde de biçim değiştirir ama yapı olarak aynıdır. Anlatıcı-kahraman ve Giula karakteri yakın plandan karşımıza çıkarılan karakterler olarak, yirminci yüzyılın yoğun politik ve sosyal olaylarının tam içindedirler. Yaşayan insanlarla, ölen insanlar çevrelerini kuşatmıştır. Çatışan, kovalanan, kaçmak zorunda bırakılan farklı insanlar birey ile toplum diyalektiğinin iyi bir örneğini verir. Karakterlerin yaşadıkları özel yaşamın toplumsal yaşamla yok edildiği yaşamlardır. Anlatıcı-kahramanda anlatı biterken gördüğümüz, yürüdüğü yolda hâla yaprak veren ağaçlara bakıp şaşmasına neden olan “yaşam” ile “hayat”larımızın arasındaki derin uçurumdur.

Kişilerin iç dünyasındaki çatışmalar, bunalımlar ve arayışlar olayların şekillenmesinde önem taşır. Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı öyküsünde İoakim'in intihar etmeyi düşünmesi, ölümü arzulaması bu çatışma ve bunalımların yansımalarıdır. Öykülerin birçoğunda olaylar kesin bir sonuçla bitirilmezken bazı öykülerinin de ölümle sonuçlandığı görülür. Dolayısıyla ölüm kavramı, öykülerinin birçoğunda önemli yer tutar. Ölümle sonlanmayan birçok öyküde olayların kurgulanmasında bu kavramı kullanılmıştır. Karasu'nun kullandığı temalarda çeşitlilik göze çarpar. Bunların içinden en dikkat çekenleri ölüm, yalnızlık, inanış, sevgi ve aşk konuları etrafında şekillenen temalardır. Bu temalar içerisinde ölümün öykülerde farklı şekillerde gerçekleşmesi de yazarın bu kavram üzerinde sıkça durmasıyla açıklanır.

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı anlatısındaki uçuruma giden yol; üç hikâye başlığında, üç şematik düzlemde gösterilmiştir. Düzlemler; Ramazan Korkmaz'ın “Romanda Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerlerin Görüntü Seviyeleri Üzerine Bazı Öneriler” adlı makalesinden incelemeye uyarlandı.

Tematik Düzlemler

Ada Öyküsünün Tematik Düzlemi

	ÜLKÜ DEĞER (TEMATİK GÜÇ)	KARŞI DEĞER (KARŞI GÜÇ)
Kişi	Andronikos (Başkişi)	İoakim (Norm karakter) Anderas Nikolas
Kavram	inanç kendi olmak kabul etmek gönül ile bağlılık değerleri korumak yeni (şey) düşünmek vazgeçmemek özgürlük acı çekmek	inançsızlık, inan(ma)mak kendi ol(a)mamak kabul etmemek fiziki bağlılık bağnazlık, yozlaşmak iktidar sorgula(ma)mak acı çekmekten kaçmak
Simge	yol su ölüm göç eden leylekler kahraman olmak	kayalık korkmak yaşam kaçış anti-kahraman

Tepe Öyküsünün Tematik Düzlemi

	ÜLKÜ DEĞER (TEMATİK GÜÇ)	KARŞI DEĞER (KARŞI GÜÇ)
Kişi	İoakim (Başkişi)	Andronikos (Norm karakter) Çocuklar Öğrenciler Baş Kesiş
Kavram	yaşlılık kendi olmak karar vermek kaçmak	geçmiş kendini yitirmek kararsız kalmak işkence
Simge	tilki hayat özgürlük anti kahraman amaç	ölüm Baskı köle kahraman olmak kaçış

Dutlar Öyküsünün Tematik Düzlemi

	ÜLKÜ DEĞER (TEMATİK GÜÇ)	KARŞI DEĞER (KARŞI GÜÇ)
Kişi	Giulia Pozzi (Başkişi) Gigi	Mussolini
Kavram	birey özel yaşam bireyin yaşadıkları	toplum toplumsal yaşam yaşamın kendisi
Simge	tırtıl dut ağacı özgür düşünce Giovinezza (gençlik) şarkısı	döngüsel zaman baskı rejim geçmiş

Anlatı'ya yön veren İmgeler

Kaçma ve Yol İmgeleri

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı, Bilge Karasu'nun bütün metinleri içinde öznelliğin yol imgesiyle en çok bir arada kullanıldığı yapıtlarından biridir. Özellikle Andronikos ve İoakim gerçekliği değerlendirebilmek için simgesel iki yolculuk gerçekleştirirler. Bu yolculukların temel menzili kendi öznelliklerine ulaşan yoldur (Başokçu, 2005: 108). Yapıtın karakterlerinde her kahramanın bir kaçış hikâyesinin ve peşinden gittiği bir ya da birden fazla yolunun olduğu görülür. Bu kaçışların en büyük nedeni, kahramanların yaşadıkları döneme ait olsa da benzerleri hiçbir tarihsel dönemde bitmeyen, toplumsal değer yargılarının gömlek değiştirilir gibi değiştirilmesi yüzünden oluşan toplumsal baskılardır. Ada ve Tepe'de Bizans İmparatorluğu'nda sekizinci yüzyılda meydana gelen inanç sistemindeki değişikliklerinden adaya kaçan Andronikos, Kapadokya'ya kaçan diğer keşişler, Ravenna'ya kaçan İoakim ve onun çömezleri; Dutlar'da İtalya'daki faşist yönetimden kaçan Giulia ve Gigi, 1960'lı yılların Türkiye'sinde görülen sağ-sol çatışmalarında sokaklarda polisten, askerden kaçan insanlara kadar dünyadaki sosyal durumun hiçbir nitelik farkı yoktur. Her birinde, değişen toplumsal sistem ve sistemin kendini tek doğru olarak kabul ediyor ve kabul ettiriyor olması nedeniyle, İonna Kuçuradi'nin “İnsan ve Değerler” adlı kitabının önsözünde belirttiği gibi bir yerden başka bir yere savrulan insanlar ve “harcanan değerler” belirtilir. Dış etki nedeniyle oluşan baskıdan kaçan bireylerin, aynı zamanda sürekli bir tercih yapmak zorunda olmaları, varoluşsal bir sınır-durum içinde bulunmaları bazı durumlarda kendilerinden, kendi geçmişlerinden, kendi yaşamlarından ve hatta geleceklerinden kaçmalarına da neden olur. Andronikos yıllar boyu alışkanlıklarına bağlılığı yüzünden asıl sorması gereken sorularından kaçmış olduğunu adaya varınca anlar. Bir süre sonra kendi kaçışından bile kaçmış, şehre geri döner. İoakim sürekli ertelediği kendi geçmişiyle yüzleşip hesabını yapmayı ancak yetmiş yaşında yapabilir. Giulia da içinde yaşadığı zamandan kaçmakta, sürekli geçmişi düşünerek yaşar. En genel anlamıyla, dış gerçeklikten kaçış ve iç gerçeklikten kaçış olarak ikiye ayrılan kaçış teması yapıtın tümüne yayılır. Bu yollar bazen somut yollardır ve karakterler iç dünyalarıyla bu gerçek yolları birbirine bağlar. Bazen ise karakterlerin iç dünyalarındaki bilinç akışı ile yaşam akışları birbirine örtüşür. Bu ikincisini sağlayan özellikle Bilge Karasu'nun kahramanlarını var ediş tarzıdır. Ada öyküsünde Andronikos'un adaya geliş yolu, adada izlediği yolun çıkışı ve inişi; Tepe öyküsünde İoakim'in her akşam tepede yaptığı yürüyüş sırasında gittiği yol, Dutlar'da anlatıcı-kahramanın postaneye giderken yürüdüğü ağaçlı yol ve ileride daha ayrıntılı inceleyeceğimiz diğer yol ve yolculuk imgeleri birbirlerinden destek alır.

Öykülerin tümünde karakterlerin yürüdüğü zihinsel yol, Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı'nı uzun bir zihinsel yolculuk yapısı yapar.

Ada Hikayesinde Kaçma Eylemi ve Yollar

Andronikos adaya ayak basar basmaz kendisine bir yol arar, adanın tepesine çıkabilmek için. Bu yol, hem düşüncelerinin zihninde ilerleyeceği, hem de kendisini aradığı tepeye ulaştıracak olan yoldur. Manastırdan kaçmasına neden olan fikir, insanın hiçbir zorlamaya maruz bırakılmaması gerektiği idi: “Andronikos düşünüyor, benim yaptığım şey de var, diyor, benim yaptığım, kaçmak... O bileği bükmeğe gücü yetmediği için, yetmeyeceği için, bu gücü bulma gücünü verecek bir insanı olmadığı için, kaçmak...” (Karasu,, 2007: 18) İncancını değiştirmek istemeyen, ama buna açık karşı çıkmaktan da korkan Andronikos için tek seçim kaçmaktır. Kaçmak ona en azından kendisine sorular sormasına, aklını toplayıp iki karşıt ucun ötesinde bir seçim yapmasına olanak sağlar. Uçlardan birine dâhil olacaksa bile bu dışarıdan baskı yoluyla olmamalıdır, buna kendisi kadar vermelidir. Dolayısıyla Andronikos'un yaptığı reel kaçış aynı zamanda düşünsel bir kaçış, gerçekliğin kavranması olarak algılanmalıdır. Andronikos bir keşiş olarak, bir takım sorumlulukları üstlenmiş olduğunu, bu sorumluluklara göre eylemesi gerektiğini hisseder. Andronikos varoluşunun özünden önce geldiğinin farkına varır. Artık alışkanlıklarına göre yaşamış ve yaşayabilecek bir Andronikos yoktur. Kaçmak, Andronikos'un gerçekliğidir. Bu gerçekliği seçim anı yaklaştıkça daha çok hisseder, Andreas ve İokaim kendisine ne yapacağını sorduğunda, “bilmiyorum” diyerek cevaplar: “ Bu korkunç karışıklık içinde, sis ortasında kalmış gibi, bir yol aramak, gerçekliği kavrama” (Karasu, 2007: 29) “Kaçmak gerekti. Kaçmak, uzaklaşmak, hayatı yeniden başlatmak için gerekli koşulları bulacağı bir günü bekleyerek, umarak, kaçmak, uzaklaşmak” (Karasu, 2007: 40) Andronikos bugüne kadar olduğunu iddia ettiği kişiliği gerçekleştirmek zorundadır ya da yine bir seçim yaparak “gerçekleştirmemeyi” seçmelidir. Bu seçim Andronikos'u toplam üç kaçışa iter: Andronikos önce baskı yüzünden manastırdan, adadayken kendi bilincinin farkına varması nedeniyle olduğu sandığı özünden, manastıra geri dönüşünde de kaçışının anlamsızlığından, kaçtığı adadaki eylemlerinin boşluğundan kaçır. Manastırdan kaçışı başarıyla gerçekleştirmesini kolaylaştıran bir olgu, onun bu kararından emin olmasıdır. Ancak belirsizlik ve ne yapacağını bilemezlik, Andronikos'un üzerinde kendi oluşturduğu yeni bir baskı olarak karşımıza çıkar.

Adaya gelir, karar vermek zorunda olmaktan kaçır, ancak bu kaçış nereye kadar sürecektir? Andronikos adanın tepesine çıkarken insanın yaşamaya devam etmesi için gerekli olan bazı alışkanlıkları ve gereksinimleri düşünür. Ancak bu düşünüş de yeni bir aydınlanma demektir. Andronikos manastırda alışmış olduğu yaşamdan uzaklaştığında, artık yapması zorunda olduğu ibadetler, günlük işler, kutsamalar, odalara çekilmeler yoktur ve ne yapacağını bilmediği bir durumda olması, adada artık yeni bir şeyler yapması gerektiğine dair bir inanç edinmesine neden olur. Ancak tepeden iniş yolunda: “Düşüncesinin sınırlarını çizen, öteden beri çizmiş olan bazı kavramlar var. Şimdi farkına varıyor. Gelip gelip inanca, kısırlığa, bir şeyler yapma kavramına dayanıyor. Oysa ya bundan kurtulmalı” (Karasu, 2007:47), Andronikos, kendine bulduğu bu yeni yolda kişiliği dener. İlk bulgularından biri de bir şeyler yapması gerektiğine inandığıdır. Onun yapması gereken bu önceden oluşmuş ya da oluşturulmuş olan kavramların ötesine geçmektir, asıl bundan kurtulması, kaçması gerekmektedir. Bilge Karasu'nun Andronikos'u yürüttüğü yol artık aşağıya inmek üzeredir. Tepeye çıkar, görmesi gerekenleri açık biçimde görür, kendisine sorular sorması gerektiğini, bu sorulardan kaçmaması gerektiğini anlar ve önüne çıkan yeni yollarda yürümek için hazırlık yapma aşamasına ulaşır.

Öykünün kurgusuyla, Andronikos'un yolları kesişir: “Merdiven gibi. Basamak basamak. İnmeğe başlıyor. Çakılığa ayak bastığı zaman, bu inişin kolaylığına şaşıyor. Ben adam olmam diyor Andronikos, güler, sesini işitmekten haz duyarak, ben adam olmam, sabahleyin burayı gözden geçirmek niye gelmedi aklıma tırmanmağa başlamadan? Sonra seviniyor. Güç yoldan işe başladığı için.” Kendini duymak, gücünü sınamak, istediğini yapmağa gücü yetebileceğini anlamak için güç yoldan gitmek, iyidir gereklidir. İnsanın gerçekleşmesini istediği bir işe önce kendi benliğini koşması, işe önce kendinden başlaması gerekir” (Karasu, 2007: 48).

Ada hikâyesinin son bölümünün imge düzleminde, göç eden leylekler ‘gidiş’i simgeler. Andronikos, sabahleyin oldukça zor bir şekilde çıktığı yoldan tepeye bu sefer koşar adımlarla, hızla ve rahatlıkla çıkar. Tepeye ulaştığında uzun uzun leylekleri izler, leyleklerin göçü kendisine kendi göçünü hatırlatır. Leylekler arasında da yoldan çıkanlar vardır ve bazı diğer leylekler yoldan çıkanları yola sokarlar. Andronikos leyleklere neden uzun uzun dalar, bunu tam olarak bilmiyoruz. Ancak yola sokulan leylek ile yoldan çıkmış ve yeni inancı reddetmiş, kendisine bir yeni yön çizebilmiş olan Andronikos arasında bir bağlantı kurulabilir. Andronikos İoakim’i düşünür ve uyumaya çalışırken Ada hikâyesi biter. Andronikos’un öyküsü, diğer kaçışları İoakim’in öyküsünde tamamlanacaktır. Ada’nın yolu böylece Tepe’ye uzanır.

Tepe Hikâyesinde Kaçma Eylemi ve Yollar

Yıllardan beri Aventinus’un eteğine yaptığı yürüyüş sırasında İoakim yaşam ile kendi yolu arasında bağlantı kurar. Yapılan yürüyüş aynı yürüyüş değildir. İoakim yaşadığı yılların, vermiş olduğu kararların hesabını verir. Sadece güzel olduğunu düşündüğü tepeye çıkarken, İoakim’in kendisini tepeye götüren yol hakkında düşündüğünü ve onu kendi içinde yeniden betimlediğini görülür: “Başlangıcı, bitimi belirsiz olan başka bir yol. Her günkü yaşantılarla meydana getirilen, uzatılan bir yol. Ama bu yolun bir yerinde öyle bir tepeye, öyle bir doruğa varılırdı ki o doruktan her yer açıkça, hiçbir gölgeyle kararmamış, ışık içinde, parlıtı içinde görünürdü” (Karasu, 2007: 69).

İoakim, Andronikos gibi reel bir kaçış içerisinde değildir. O bu kaçışını resim-kırcılık Bizans’a yeniden geldiğinde ve daha da baskıcı bir hâl aldığı zaman yapar. İoakim, daha önceleri de kaçabilirdi, Andronikos’un gidişinden sonra şehirden kaybolan keşişlerin sayısı artar. Hatta bazı keşişler Kapadokya’ya kaçıp, kendilerini unutturduktan sonra şehre geri döner ve kaçmayanları da kaçmaya teşvik eder. İoakim, tüm kaçışların kendi kaçışından farklı olduğunu düşünür çünkü kendisi diğer keşişler gibi inancın devamlılığını sağlamak peşinde değildir. “Kaçışlar anlam taşımağa başlamıştı. Direnenler birbirlerini destekliyor, birbirini destekleyenler yeni bir güç kazandıklarının farkına varıyor ya da böyle bir sanıya kapılıyorlardı... Ama onlar da kaçmış diye düşünülüyor, ortaya yeni bir iş, yeni bir felsefe, yeni bir değer konuyordu: Kaçmak. Bir ülkü, bir direnme, bir kahramanlık yolu oluyordu bu, aynı zamanda yeni bir baskı yolu” (Karasu, 2007: 106)

İnancına olan bağlılığını Andronikos gibi bir yaşam biçimi ya da kişinin kendi yaşamına verdiği değer olarak saymaz. Onu daha çok ilgilendiren diğer insanlarla olan ilişkisidir, bu değer herkes için ifade ettiği değerdir. Dolayısıyla eski inanca da yeni inanca da bir değer atfetmez ve Roma’ya gitmesinin tek nedeni artık Bizans’ta kalmanın bir değerinin kalmadığı düşüncesidir. Bu kaçış, bir kaçış niteliği bile taşımaz İoakim için; adeta yapılması gereken bir yolculuk gibidir. İoakim’in şimdisinde ise asıl kaçış vardır. Şimdi İoakim nedenini çözemediği bir biçimde, sanki bu gece ölecekmişçesine, kendine yaşamının hesabını vermek ister. Yolda yürürken ve daha sonra odasına çekildiğinde, aklına yaşamıyla ilgili gelen dört önemli nokta vardır irdelenmesi gereken: Birincisi Andronikos’un adaya kaçmasına rağmen kendisinin

şehirde kalmış olması, ikincisi Andronikos'u aramaya çalışmamış olması, üçüncüsü Andronikos'un işkenceyle öldürülmesi sırasında her şeye seyirci kalması ve bu işkenceye tanıklık etmiş olması ve tilkiciği boğmuş olması. Bu olayların ve durumların hepsi İoakim'in bilinçaltında birbirine bağlıdır ve düşündükçe, kendisini zorladıkça yavaş yavaş ortaya çıkarlar. Bu dört anıdan ikincisi ve üçüncüsü ise İoakim'in yetmiş yaşına kadar ezikliği altında yaşayıp ama sürekli kaçtıklarıdır. Birinci ve dördüncü anılar ise o kadar büyük bir yer tutmaz ya da bunlarla yüzleşebilecek kadar gücü vardır İoakim'in farkına vardığı şey, artık Andronikos'un ölümüne seyirci kalmasından başlayarak, bu düşüncelerden daha fazla kaçamayacağıdır: “Yaşayışında kaç bininci olduğunu şaşırıldığı kaçışların bu en sonuncusunu, bu en yenisini artık durdurması gerekiyor” (Karasu, 2007: 70) “Bütün ömrü boyunca yürüdüğü yolun artık doruğuna mı varıyor?” (Karasu, 2007: 71).

İoakim'in kendi geçmişinden kaçışı, içinde olduğumuz akşama kadar dayanmış ve bu akşam sona ermekte olan bir durumdur. Bilge Karasu, İoakim ile Andronikos'u birbirlerine öylece sıkı sıkıya bağlamıştır ki İoakim'in kendinden kaçmasının bitmesi, yani yaşamının düğüm noktalarını nedenleri ve sonuçlarıyla dürüstçe kendi içinde aydınlatması, bizi Andronikos'un yaptığı kaçışlarla yüz yüze bırakır. Andronikos'un reel kaçışları şimdi İoakim'in kendi yarattığı iç baskının oluşturduğu düşünsel kaçışla birleşir. Andronikos iki ay boyunca adada yaşadıkdan sonra adada neler yaşadı ve neler düşündü? Adaya kaçmak seçimine yabancılaşmış olduğudur. Adaya kaçmakla aslında hiçbir şey yapmamış olacaktır. Andronikos bu noktada tercih yapar. Artık inandığı bir inancı olmadığına göre ama yeni inanca da yemin ederek bağlanmak istemediğinden, aynı zamanda bir birey olarak yaptıklarının sorumluluğunu üstlenmeye karar verdiğinden, adadan şehre geri döner. Andronikos adadan da kaçır. Ancak bu sefer kendi geçmişinden ve yapmış olduğu tercihlerin sorumluluğundan kaçmaz. Manastıra gittiğinde “and içmemeye geldiğini” söyler. Bu, ben adaya kaçtım, fakat onurlu bir yaşam yaşamış olmak için, yaptığım eylemin öznesi gerçekten benimdir, demektir. Andronikos'un sadece kendisi ve İoakim için değersiz ve anlamlı olan ölüşüyle birlikte kaçışı da sona ermiş olur. İoakim, Bizans'tan Ravenna'ya yaptığı gemi yolculuğu sırasında Doğu'lu bir köle kendisine bir mimar masalı anlatır. Bu masalda mimar kendisine verilen direktiflere göre bir saray yapar. Aynı renkli olan taşlardan ikisi tüm saray boyunca sadece bir kez yan yana veya üst üste gelir. Fakat bundan daha önemlisi, kendisinden en azından daha önce benzeri görülmemiş bir saray yapması beklenir. Mimar renk kuralına uymak için bütün yaşamını bu hiçbir zaman olmamış ve olmayacak olan saray için feda eder. Ölümüne yaklaştığını düşündüğü bir an üst üste konulmuş taşlara bakar, renkler yan yana gelmemiştir ama “bir kere bile” gelmez. Yaşamı boyunca sürekli ertelediği ve üstün değer atfettiği, kaçtığı bu gerçeklik, bir saray bile yapmamış olmasından daha mı iyidir? Bütün yaşamını hiçbir şey olmayan bir şey için mi feda etmiştir? Kuşkusuz Bilge Karasu, bu değersizlik yaşantısını Andronikos'un ölümüyle bağlantılı olarak düşünüp kurar. Andronikos en azından aynı renkli taşlardan bir kez yan yana kullanmış ve manastıra geri döner. İoakim için de Ravenna'ya kaçışı buna benzer bir nitelik taşır: “Ravenna yolunda mutluydu. Bir kaçışla olsun, Andronikos'un dönmeyle yaptığına yaklaşabileceğinden yana umutlu” (Karasu, 2007: 94). Tepe hikâyesinde görüğümüz iç içe girmiş kaçış/kaçmayı hikâyeleri İoakim odasında günün ilk ışığı olan moru görmesiyle biter. Fakat İoakim hâla düşünceler içinde kıvrır. Şimdi ölecek midir? Elli yıl sürmüş olan bu uzun, yorucu yol; bu kaçışın hesabı verili, ama artık geriye ne kalmıştı? Yetmiş yaşında, Roma'da çömezleriyle inancını devam ettirmek isteyen bir kahraman rolüne mi girmişti farkında olmadan? Bundan da kaçmak gerekmez mi artık? Tanrı canını ne zaman alacaktır İoakim'in? Anlatıda, okuyucu sorularının cevaplarını düşünür.

Dutlar'da Kaçma Eylemi ve Yollar

Ada ve Tepe hikâyelerinde ana temalardan biri olan kaçış, Dutlar'da anlatıcı-kahramanın kendi yaşamına dair hatırladıklarının bir parçası olarak karşımıza çıkar. 1960 yılının haziran ayında postaneye yaptığı bir yürüyüş sırasında geçen ay olmuş olanları zihninden geçirir. Anlatıcı kahramanın içinde bulunduğu tarih Türkiye'de 27 Mayıs 1960 askerî darbesinin hemen sonrasındır. Bir ay önce sokaklarda insanlar çatışmalardan kaçmaktadır. Şimdi askerler insanları kovalamazlar, hafif hafif konuşup gülüşerek sigara tütürürler. Anlatıcı-kahraman postane yolunda yürürken aklına eski piyano hocası Giulia Pozzi ve ona ilişkin anıları gelir. Giulia Pozzi İtalya'dayken kocası Gigi'yle birlikte kendilerini sokakta izleyen faşistlerden bir ayda iki kez kaçmak zorunda kalırlar. Bu kaçışlardan bıktıklarında İstanbul'a gelirler ancak İstanbul Gigi'ye göre değildir. Arjantin'de bir iş bulur. Giulia ise artık bir yerlere gidecek değildir. Kitabın tümüne ışık tutacak bir cümlesi vardır Giulia'nın: “Güzeldi, yığıldı, şakacıydı, şendi ama Mussolini'nin adamlarıyla dünyanın öbür ucundan nasıl uğraşırdı? Bunu anlayacak akli mi yoktu, yoksa...” (Karasu, 2007: 137) Giulia, İstanbul'a kaçar. Ancak artık kaçtığı ortama geri dönmek istemez, bunlar onun yaşamıyla ne kadar bağlantılıdır? Değiştirilen sistemler, değer yargıları bütünleri; insan yaşamını bunların uğruna feda etmeye kalkışabilir mi? İnsanların kaçmalarına, kovalanmalarına neden olan tüm bu olup bitenlerin, savunulan ve uğruna dövüşülen değerlerle ne alakası kalmıştır? Dutlar hikâyesinde görülen etkin bir reel kaçış söz konusu değildir. Giulia kaçar ve kaçışlarını bitirir, kocası Gigi Arjantin'de bir işte çalışmaktadır ve olay örgüsünde kart karakterdir. Buna karşın Giulia da henüz kaçma psikolojisinin etkisinden kurtulamaz. Onun yeni kaçışı da sürekli olarak geçmişte yaşamaları olarak değerlendirilir. Anlatıcı-kahramanın babası Karasu'ya ve eşine Gigi'nin resimlerini gösterir. Anlatıcı-kahraman ise 1960'ların bunaltıcı politik havasından etkilenen; çocukluğunda Birinci Dünya Savaşı'nda İtalyanlar'ın Habeşler'i kovalayıp öldürmesini, henüz geçen ay Ankara'da kaçışan, çatışan insanların verdiği mücadeleleri gören biridir. Tuna nehri hiç akmaz olur mu derken de, tüm bu döngülerin insanları yeniden bir şekilde bulacağını ama buna rağmen yaşanması devam eden bir yaşamın, üzerinde yürünmesi ve devamı görülmesi gereken bir yolun olduğuna işaret eder.

İnanç, Kahramanlık ve Kölelik İmgeleri

“Bir daha bakıyorum yapraklara. İnanmak için. İnanmalı işte.”

Bilge Karasu

Ada hikâyesinin başkişisi olan Andronikos'un inanç meselesidir. Bu inancın sorgulanması ise şu şekildedir: Kanla gelen resim-kırıcılık, olması ve olmaması gerekenlerin dışında Andronikos, salt sevginin bütün evreni ayakta tutabileceğine kendini inandırmış ve başkalarını da inandırabilmek için kısırlığı baştan kabul etmiş bir keşiştir. Otuz üç yaşında, “Filistin'in bir dağında çarmıha gerili ölen o köylü ile aynı yaşta Andronikos” (Karsu, 2007: 10). Bir keşiş olarak çocuk denebilecek bir yaşta girdiği manastırda almış olduğu eğitimle içi inançla, sevgiyle doludur. Andronikos'un; “Düneye değin; insanlar arasında yaşadığına inandığı, yaşadığına kendini inandırdığı, inandırmaya çalışarak aldattığını anladığı güne, dünyeye değin. Dünyeye değil, önceki gün” (Karasu, 2007: 9). Haçlar, ikonlar, mumlar, İnciller, biçare insanların yardım dileyen elleri. Bir gün yeni bir “inanç”ın çıkagelip kapıyı sertçe çalmasına dek geçen zamanda Andronikos, hâlihazırda var olan inancını sorgulamayı aklından bile geçirmez. Hayata gözlerini açtığı, sorgulamadan kabul ettiği, yaşamının bir parçası hatta bütününü kaplayan inancını bir kenara itip yeni, resimsiz inanca geçmesi, ant içmesi gerekir.

“Ada”ya varıp tepeye tırmanmaya başlamasıyla bu sorgulayış başlar. Bu yeni inancı kabul süreci ve reddediş süreci hikâyesinin özünde yer alır.

İkinci öyküsü “Tepe”de, Andronikos'un hikâyesi İoakim'in anılarında tamamlanır. İoakim için Andronikos bir usta, bir yaşama örneği, çok genç yaşta geldiği manastırda, “belki de ilk yaklaştığı adam, ilk konuşmak istediği, ilk konuştuğu, ilk sevmeğe başladığı, ilk güvendiği, bel bağladığı, ilk Kendisini ilk kıran, ilk umut kırıklığına uğratan, daha sonra da kendisine ömrünün en büyük dersini veren adamdı” (Karasu, 2007: 60). Temiz insanların başarısızlığıydı kahramanlık Yukarıda da söz edildiği gibi, Andronikos kendi gözünde saygınlığını yitirmemek, değerini düşürmemek adına ölümü göze alıp geri döner. Yeni inancı reddedip efendisine başkaldırır ve böylece köleliği kabul etmiş olur. Çünkü köle başkaldırmasıyla efendisinin baskısının varlığını, kendisinin de köle olduğunu kabul etmesiyle her türlü cezaya boyun eğer. Andronikos'a uygulanan işkence diğerlerinden oldukça farklıdır, “İnsanın kafası bir canavar. Bu ceza, tüyler ürperten, şaka gibi, akla hayale gelmeyecek bir yöntem” (Karasu, 2007: 86) Sürekli konuşma, hiç susmamacasına, durup dinlenmeden, uyumadan ölene dek konuşmaya mahkûm edilir. Arada yorulup sustuğunda mızraklarıyla dürtükleyen askerler dışında bu cezanın, “çamur gibi çiğnenmemiş bir söz sanatı oyunu”nun (Karasu, 2007: 84) tek görgü tanığı İoakim olur. Sekiz gün sürecek ve dokuzuncu gün ölümle sonuçlanacak bu işkenceye, bağlı oldukları manastırın en genç keşişi olması itibarıyla İoakim tanıklık etmek zorunda kalır; baş keşiş ona cezasını çeken bir kölenin ölümünü izleyen bir “efendi” gibi, ama Andronikos'un aksine hiç konuşmaksızın, başında bekleme görevini verir ki gelecekte Andronikos gibi kahramanlığa özenmemesi gerekir. Bu tanıklık henüz yirmi yaşında ve kişiliği tam anlamıyla olgunlaşmamış İoakim'in yaşamında dönüm noktası olur: “Sözlerden ördüğü tükenmez bir ipi boğazına dolaya dolaya tükenmişti Andronikos”(Karasu, 2007: 83). Böylelikle ömrü boyunca kurtulamayacağı bir utancı yükü de bindirilmiş olur İoakim'in omuzlarına. Aslında burada dikkat edilmesi gereken nokta, eski veya yeni inanç değil, baskı yoluyla getirilmek istenen yeni bir köleliktir. Bu baskılanmanın sonucunda Andronikos efendisine başkaldırır, inancı uğruna ölümü göze alarak kendisiyle yaptığı iç hesaplaşmasında çelişkiye düşmez. Başkalarının gözünde olmasa bile İoakim'in gözünde bir kahraman olur; “bütün anlattıklarında korku sözü geçmişti, ödeklilik, alçaklık, şerefsizlik sözleri geçmişti. Ama bir kez bile kendinden dışarıya sıçrayan bir pisliğin sözü olmamıştı anlattıklarında, sayıkladıklarında. Andronikos belki bu temizliği yüzünden, hiç kimse bilmesede kahraman olabilmişti” (Karasu, 2007: 103). Ancak İoakim bir şeyin farkına varır, tek başına bireyin başkaldırarak baskıyı yok etmesi mümkün olamaz; Andronikos, “Kahramanlığın kocaman, uçsuz bucaksız gereksizliğini, boşluğunu göstere göstere, kahramanlaşıp ölmüştü” (Karasu, 2007: 99).

İoakim edilgen olmanın, çaresizliğinin utancıyla Andronikos'un ölümünün ardından kahraman olmamaya karar verir. Değer verdiği, çok sevdiği suçsuz bir insanın öldürülmesine seyirci kalıp susmakla dolaylı olarak zaten bir suça ortak olur ve bir kez kendi gözünde kirlenir. Öyleyse ikinci kez, ama bu defa bilinçli olarak bir suç işlemelidir ki heyecanla içinde taşıdığı kahraman olma isteğinin son kırıntılarını da yok edebilsin. İoakim'in trajedisi de asıl burada başlar: kendi eliyle var ettiği değerliliğini, biricik tilkisini suda boğarak öldürür; böylelikle inançlarını, değerlerini boğmuş olur, kendi gözünde ölüncüye dek saygınlığını da yitirir. Eziyet edilirken bulup kurtardığı, boynundaki ipin yerine zincir bağlasa da sevgisini, dostluğunu kazandığı, deli gibi sevdiği tilkiciği manastıra döndüğünde hastalanır ve acı çekmektedir. Tilkiçigi elleriyle boğarak hem bu acıyı sonlandırdığını, hem de onu kölelikten kurtardığını düşünür. “Ya köle, ölümünün efendisinin elinden gelmesini isteyecek ölçüde seviyorsa efendisini? Ya kaçan köle, ölümünün efendisinden gelmesi için, ölümünü efendisinden dilenmek için ona dönerse?” (Karasu, 2007: 113) Bu durumda İoakim'in dünyasında

Andronikos ve tilkicik özdeş anlamlar taşımaktadır. Bilincinde olmasalar da ikisi de köledir, çünkü ikisi de ölümünü efendilerinin elinden bulur. Kahramanca davranışlarıyla İoakim'in hayatta bel bağladığı tek kişidir Andronikos. Anlatıdaki kölelik kavramı; Hegel'in Efendi-Köle Diyalektiği bağlamındadır: “İnsan ötekine yaklaşırken kendi öznesini yitirir, çünkü kendi varlığını başka bir canlıda bulur; ikinci olarak, öteki ile beraber, ötekini asıl gerçek olarak dikkate almadığından [burada, yarı öz bilinçlilik açısından gerçek anlayışı olarak düşünülmeli] bu yolla sublasyona uğrar, ancak kendini karşısındakinde bulur” (Efendi ve Köle Diyalektiği - Hegel). Andronikos'un kahramanlığı karşısında İoakim, kendi öznesini yitirmemiş midir? İşkencenin üçüncü gününde, “oyunu, oynamağa, karar, verdik, ama uzatmamız, için, sebep, yok, değil, mi, İoakim?” (Karasu, 2007: 101) diye sorar Andronikos. Başıyla evet ya da hayır diyebileceken İoakim, gözlerini yumar, sıkılmış yumruklarını kulaklarına vurur. Andronikos'a bir daha baktığı zaman da yüzünde, uzaklardan gelmiş bir gülümseyişten başka bir şey kalmaz. Manastıra geldiği ilk zamanlarda, yeni bir inanca geçileceğinin söylentileri henüz ortalıkta dolaşırken, kısa bir süre sonra yedi günlük çileye çekilip sekizinci günün sabahı ölen yetmişlik keşişin sözleri önemlidir: “Keşke şimdiden benim gibi sağır olabilseydin...” Kulaklarını yumruklamasıyla İoakim geçici bir sağırılık durumu yaşar; tıpkı körleşme gibi, burada da sağırılık simgesel anlamda düşünülürse kendisini elli yıl sürecek bir yalanı, aldanişı yaşamaya mahkûm ettiğini söylemek yanlış mı olur... “Yalan da köleliğin şartıdır oysa. Mızıkçılık kabul etmeyecek bir düzendi yalan. Yalan söylerken doğruyu söylemeğe başlamak, doğru söylerken yalan söylemek kadar mızıkçılıktır” (Karasu, 2007: 116). Bu mahkûmiyet İoakim'i alışageldiğimiz kahraman olmanın ötesinde Andronikos'un tam zıttı olması itibarıyla bir anti-kahraman haline getirir. Çünkü İoakim Andronikos'un ölümünde kahramanlığın boş ve anlamsız bir şey olduğunu görür. Bu durumda: “Ada”da Andronikos ne kadar kahraman olabilmişse “Tepe”de de İoakim bir o kadar anti-kahraman olur.

“Dutlar”da anlatıcı-karakterin 1960 yılının Mayıs ve Haziran aylarında ağaçlıklı bir yoldan postaneye doğru giderken yapmış olduğu yürüyüşler konu edilir. İlk yürüyüşünde yazar, dut ağaçlarını tırtılların sarmış olduğunu fark eder. Yapraklar dut salgısına dönüşmüş ve ne kadar dikkat ederse etsin üzerinden birkaç tırtıl temizlemek zorunda kalır. Bu yürüyüşü sırasında yolda silahları önlerinde oturup sohbet eden askerleri görür. İki kilometre ötede Kızılay'da gösteriler, yapılmakta, şarkılar söylenmekte, insanlar kovalanmakta ve tutuklanmaktadır. İkinci yürüyüşünde, “ağaçlardan iplik iplik sarkan, sallanan tırtıllar”ın (Karasu, 2007: 134) çoğalmasına bağlı olarak birtakım adamların da gitgide köstebekleşmesiyle tutuklanan insanların sayısı da orantılı olarak artar. Birkaç hafta sonra tulumbalı makinelerle ağaçlara mazot sıkılır ve tırtıllar temizlenir, ardından ortalığı sel götürürcesine, saatlerce yağmur yağar. Askerler artık yoktur; Tuna nehrinin akmayacağını, akılmaktan vazgeçebileceğini söyleyen şarkılara karşılık veren utkulu şarkılar çoğalır. Dutlar yeniden yapraklanır, yeşerir. “Ağaçlar yaşayışlarını sürdürmek için yazın gerektirdiğini tırtıllara karşı yapmışlar; şimdi bir soru var kafamda: Güdük kalmış, gelişmeden dökülmüş, çiğnenmiş yemişlerini de bir daha verebilecekler mi?” (Karasu, 2007: 131).

Sonuç olarak: “Tepe” öyküsünde İoakim'in hayalini kurduğu, bireylerin baskı ve şiddete maruz kalmayacağı toplum düzeninin mümkün olabileceğine dair umudu yeşertir, yeniden yapraklandırır “Dutlar” öyküsü. Bireyler topluca karşı koyduğunda, imkânsız olanın gerçekleştirileceğine inanır. İnsan eliyle başlatılan baskı, yine insan eliyle sonlandırılır. Kaçarak değil, savaşarak. Tek kişi olarak değil, hep birlikte. “Dutlar”, kahramanlığa artık ihtiyaç duyulmayacak bir toplum düzenine geçebilmek için, toplu kahramanlıklara gereksinme olduğunu düşündürür. Önemli olanın bireyin kendini var etmesi, yaşamayı eskitmekten korkmadan yaşanıp tüketilebileceğini, ama

önce bir şey yapmak/başlamak için karar vermesi, verdiği kararın sonuçlarını da göze alması gerekir.

SONUÇ

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı üç hikâyesiyle parçalara ayrılamaz bir bütünlük taşır. Bu bütünlük hem temasal hem de kurgusaldır. İncelememizde temasal birliği sağlayan en önemli imge ve kavramları açıkladık. Açıklanan imge ve kavramlar üç hikâyeyi de ayakta tutacak biçimde kurgulanır ve bir ortak paydadır. Tema, imgelerden yardım alınarak işlenir. Anlatıda, Andronikos ve İoakim bir yerde, Giulia ile anlatıcı-kahraman diğer yerde yürür. Andronikos reel kaçışın kahramanlığın, kendini var eden inancın, başkaldırının, İoakim ise düşünsel kaçışın, anti-kahramanlığın, kabullenilişin simgeleridir. Diğer taraftaki Giulia kaçmaktan bıkmış olan ve tüm bu olup bitenlerin saçmalalığını, gerçek bir uzaklaşma ile kavramış olandır. Anlatıcı-kahraman ise yeni bir değerler çatışmasının ortasında kalmış ve tutumunu henüz belirleyecek olandır. Bu tespitlerle Bilge Karasu’yu ve Uzun Süren Bir Günün Akşamı adlı eseri; her okuma yeni bir eserdir mantığı ile yeni okuma yaparak, tematik çerçevede değerlendirildi.

KAYNAKÇA

- Başokçu, Oğuz T. (2005), Bilge Karasu Metinlerinde Benlik Arayışı: “Ben’in Kuruluşunda Nietzsche’ci Yaklaşımlar”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi.
- Karasu, Bilge (2007), Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı, İstanbul, Metis Yayınları.
- Kırşallıoba, Münevver (2004), “Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı’nda Olay Örgüsü” (Yüksek lisans tezi), Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Ramazan. (2002) “Romanda Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerlerin Görüntü Seviyeleri Üzerine Bazı Öneriler”, Scholarly Dept And Accuracy, Ankara, Grafiker Yayınları.
- Kuçuradı, Ioanna (1997), “Değer, Değerler ve Yazın”, Bilge Karasu Aramızda, İstanbul, Metis Yayınları.
- Sartre, Jean- Paul (2009), Varoluşculuk, (Çev: Asım Bezirci), İstanbul, Say Yayınları.